

Худавердієва Вікторія Анатоліївна

Аспекти європейської ідентичності держави у контексті зовнішньополітичного вибору України та євроінтеграційних процесів

УДК 327.5

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-spec.17>

Худавердієва Вікторія Анатоліївна
кандидат економічних наук, доцент
кафедри туризму Державного
біотехнологічного університету
вул. Алчевських, 44,
Харків, Україна

У статті розглядаються деякі аспекти відносин України та Європейського Союзу у 1991–2022 роках в умовах пошуку нової ідентичності Україною – виходу з економічної та суспільно-політичної кризи з урахуванням Угоди про асоціацію, розширену та поглиблену зону вільної торгівлі та російсько-українського конфлікту. У статті робиться спроба визначити причини та особливості політичних криз в Україні, виявити їх наслідки та вплив на інші країни та можливі зміни у соціально-економічній взаємодії. При цьому використовується політична теорія, соціально-економічний аналіз та синтез з використанням даних соціологічних опитувань та статистичних служб, а також експертні оцінки. У процесі дослідження було вивчено питання формування та сприйняття ідеї української ідентичності. Проаналізовано основні аспекти, пов'язані із проблемою самоідентифікації мешканців України. Тему ідентичності громадян України було розглянуто у контексті їх зовнішньополітичних орієнтацій. Було проведено аналіз зовнішньої політики України, при цьому особливу увагу було приділено темі цивілізаційного вибору країни.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що питання, пов'язані з процесами формування та розвитку ідеї української ідентичності, дуже впливають на суспільно-політичний розвиток України. Різні аспекти української ідентичності тісно пов'язані із проблемою зовнішньополітичного вибору країни. Додатковий інтерес до цієї теми, безумовно, підігрівається драматичними подіями, що відбуваються в наші дні в країні, що переживає період чергової соціально-політичної трансформації та пошуку свого місця у сучасному світі. У нових умовах Україна помножила зусилля зі зближення з ЄС, зробивши це конституційною нормою. Трансформація зовнішньополітичного курсу України розглядалася у зв'язку як із внутрішньополітичними факторами, так і зі зміною сприйняття України з боку різних держав. Європейський Союз – надійний союзник України на її політичному та економічному шляху розвитку, демонструє непохитну відданість розвитку тісніших економіко-торговельних та інвестиційних зв'язків. Поступове узгодження нормативно-правової бази України з європейською може активізувати торгівлю та підвищити конкурентоспроможність на світовій арені, а також зробити Україну привабливішою для інвесторів із ЄС та інших країн.

Ключові слова: євроінтеграція України, Європейський Союз (ЄС), українська ідентичність, зовнішньополітичний вибір, українська криза.

Вступ. До середини 2000-х років керівництво України проводило «багатовекторну» зовнішню політику, прагнучи одночасно підтримувати партнерські відносини як з державами Заходу, так і з Російською Федерацією, залишаючись при цьому нейтральною позаблоковою державою. У період президентства В. Ющенка (2005–2010) у зовнішній політиці України активізувалися євроінтеграційні та євроатлантичні процеси, спрямовані на перспективне входження країни до таких організацій, як Євросоюз та НАТО. Події останніх років свідчать, що нинішня політична еліта України зробила свій зовнішньополітичний вибір на користь подальшої інтеграції з державами ЄС та тісної співпраці зі США [1].

Мета та завдання. Метою роботи є визначення моделі європейської ідентичності, що найбільш відповідає політичній стратегії України як потенційного члена ЄС. Виходячи з поставленої мети, було вирішено такі завдання: вивчено динаміку процесу цивілізаційного вибору України у 1991–2017 р. та її зв'язок із зовнішньополітичними орієнтаціями;

досліджено вплив «зовнішнього чинника» на процес самоідентифікації української держави.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження полягає у дотриманні принципу наукової об'єктивності та системності. Це дослідження може вважатися міждисциплінарним. У результаті проведення дослідження застосовувалися метод історизму, порівняльний метод і метод статистичного аналізу.

Результати. Для ідентифікації з ЄС особливого значення набуває проблема наділення політичного простору об'єднання такими смислами, які здатні перетворити європейську ідентичність національної держави на інструментальну характеристику політичного процесу як на національному, так і європейському рівнях політики. У сучасній політичній науці поступово затверджується наукова позиція, згідно з якою європейські ідентичності держав-членів ЄС, що сконструйовані їхніми національними політичними елітами, можуть бути об'єднані у чотири групи. По-перше, це інтерпретації європейської ідентичності національної дер-

жави, засновані на прагматичному дискурсі ЄС як об'єднанні, яке не має кордонів, підтримує існування вільного ринку та сприяє регіональній безпеці. Ця модель європейської ідентичності формує менш стабільну ідентичність, оскільки вибираючи вільний ринок як основний маркер ідентифікації з Європою, він залишає межі і державні, і європейські, і межі європейської ідентичності аморфними, відкритими та невизначеними. Друга група інтерпретацій європейської ідентичності національної держави спирається на нормативний дискурс ЄС як обмеженого цінностями об'єднання. Саме нормативний дискурс здатний сформувати найбільш стійку смисловою модель європейської ідентичності, оскільки ціннісні маркери ідентифікації встановлюють чіткі межі ідентичності. Третя група інтерпретацій європейської ідентичності національної держави сконцентрована навколо дискурсу ЄС як вільного від кордонів, заснованого на праві постнаціонального союзу, формує нестабільну європейську ідентичність. Четверта група інтерпретацій європейської ідентичності національної держави ґрунтується на стратегічному дискурсі ЄС як глобального суб'єкта, який бере участь у системі міжнародних відносин на основі принципу багатосторонності, гуманітарної допомоги та забезпечення безпеки [2]. Цей варіант інтерпретації європейської ідентичності стає найбільш привабливим для національних політичних еліт, оскільки позиціонує ЄС як проєкт, а не процес, здатний реагувати на глобальні виклики, такі як економічна криза, зміна клімату, бідність чи тероризм, і наділений потенціалом формування достатнього ступеня стабільних європейських ідентичностей.

Визначення моделі європейської ідентичності, що найбільше відповідає політичній стратегії України як потенційного члена ЄС і відображає базові елементи національної політичної культури, є пріоритетним завданням її політичної еліти. Говорити про початок формування такої моделі можна починаючи з подій «Революції Гідності» 2013–2014 років, під час якої європейська інтеграція була артикульована елітою як політична стратегія її діяльності та всього подальшого розвитку України. Основними маркерами дискурсу політичної еліти України, які визначають смислові характеристики моделі європейської ідентичності держави, у період 2014–2017 років були Угода про асоціацію між Україною та ЄС [3] та безвізовий режим між Україною та ЄС, які відображають процес європеїзації: « поступовий процес переорієнтації напрямку та форми політики до того рівня, коли політична та економічна динаміка Європейського Співтовариства/Європейського Союзу стає частиною організаційної логіки національної політики та прийняття політичних рішень» [4].

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувалося у два етапи: 21 березня

2014 року під час Позачергового Саміту Україна–ЄС було підписано політичну частину Угоди, які разом із рештою тексту Угоди склали єдиний документ [3]. Угода про асоціацію, яка після тривалого процесу ратифікації, набула чинності в повному обсязі 1 вересня 2017 року, за своїм тематичним охопленням визначала якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на засадах політичної асоціації та економічної інтеграції та була орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. Підписана Угода передбачає формування моделі європейської ідентичності України в певних напрямках, які прискорюють і, згодом, забезпечують розрив європейської України з Україною радянською: ціннісний напрям передбачає поступове зближення України з ЄС і дедалі більшу її участь у програмах на рівні політичної сфери ЄС; правовий напрям зорієнтований на посилення верховенства права, поваги до прав людини та основних свобод; спрямування безпеки конкретизовано як підтримання миру та стабільності в регіональному та міжнародному масштабах на принципах ООН та ОБСЄ; економічний напрям базується на створенні поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі та завершених перетворення України на державу з функціонуючою ринковою економікою [3].

В Україні в намірі оновити органи державної влади пішли шляхом проведення люстрації (згідно із Законом «Про очищення влади» (2014 р.) [5] та звичними у разі зміни влади кадровими перестановками. Відповідно до статті 1 Закону «Очищення влади (люстрація) – це встановлена Законом заборона окремим фізичним особам обіймати певні посади (перебувати на службі), крім виборних посад, в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Люстрація здійснювалася з метою недопущення до участі в управлінні державними справами осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (і/або сприяли їх здійсненню), що спрямовані на узурпацію влади, підрив основ національної безпеки та оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини» [5].

Важливим для оптимізації органів державної влади рішенням було ухвалення Закону «Про державну службу» (2016 р.) [6], в основі якого, крім уточнення сфер компетенцій державних службовців, визначена ідея конкурентного відбору на посади в органах державної влади, включаючи голів місцевих державних адміністрацій. Найбільш успішною реформою, яка суттєво покращила умови функціонування органів місцевого самоврядування, є децентралізація фінансів. Зокрема, у першій половині 2017 р. це дозволило збільшити надходження до місцевих бюджетів на 62%, ніж посилити позиції місцевих громад. Крім того, парламентом було ухвалено Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [7], який дав

можливість укрупнювати місцеві громади за принципом «концентрації ресурсів». Ідеться про суттєве скорочення кількості місцевих громад (з 12063 до 1172 громад) та їх укрупнення. Нині в Україні сформовано 417 об'єднаних територіальних громад, у більшості з яких уже відбулися вибори [8].

Одним із головних неформальних інститутів неопатримоніальних режимів є корупція як умова підтримки існування таких режимів. Тож поряд з іншими умовами виходу з гібридного стану для України, звісно, є подолання масштабів саме політичної корупції та реалізація антикорупційної політики. В Україні стратегічні цілі антикорупційної політики були спрямовані на забезпечення прозорості та підзвітності органів державної влади та мінімізацію корупційних ризиків. Поки що прогрес в антикорупційній політиці очевидний у формуванні спеціальних антикорупційних органів – Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). У сфері забезпечення прозорості та підзвітності (превенції корупції) більшість завершених ініціатив поки що стосуються прийнятих нормативно-правових актів, серед яких найважливішими є закони, які запроваджують практику доступу до суспільно значущої інформації у форматі «відкритих даних», зокрема відкриття реєстрів прав власності на нерухоме та рухоме майно, державне фінансування політичних партій, систему електронного декларування для публічних службовців, перехід на систему електронних закупівель через систему ProZorro. У систему ProZorro прийнято понад 420 тис. торгів (6,32 тис. 2015 р.) на суму понад 200 млрд грн (435 млн грн у 2015 р.), кількість організаторів торгів – близько 20 000 осіб (985 у 2015 р.) [9]. Україна все ще залишається неопатримоніальним політичним режимом, незважаючи на суттєві поліпшення позицій у низці міжнародних рейтингів. Тут доречно

навести дані про стан України в рейтингу Freedom House, який вказує на динаміку змін індексу сприйняття корупції [10] (табл. 1).

Україна посіла 117-е місце серед 180 країн в Індексі сприйняття корупції-2020, піднявшись у рейтингу на 3 бали. Країна в 2019 році втратила два бали в рейтингу сприйняття корупції порівняно з 2018 роком і повернулася на рівень 2017 року, посівши 126-те місце зі 180. Україна посіла 122-е місце серед 180 країн в Індексі сприйняття корупції у 2021 році, опустившись у рейтингу на 5 пунктів порівняно з минулим роком, коли вона посідала 117-е місце. Як зазначив виконавчий директор Трансперенсі Інтернешнл Україна Андрій Боровик: «Це зниження в межах похибки свідчить про період застою. Влада затягує виконання багатьох важливих антикорупційних обіцянок» [10].

Трансперенсі Інтернешнл намітила 5 кроків, які допоможуть у боротьбі з корупцією в Україні [10]: завершити конкурси та вибрати професійних, незалежних та добропорядних керівників органів антикорупційної системи: Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Агентства з розшуку та менеджменту активів та Національного антикорупційного бюро України; прийняти державну антикорупційну стратегію та програму з її імплементації, провести реформу конституційного правосуддя з урахуванням висновків, наданих Венеціанською комісією, забезпечити прозорий облік державної власності та продовжити курс на приватизацію, мінімізувати ризики ухвалення законопроектів, які виведуть закупівлі з-під дії закону про публічні закупівлі. Economist Intelligence є дослідницьким та аналітичним підрозділом The Economist Group, дочірньої компанії газети The Economist. Щороку з 2006 року вони готують звіт Democracy Index про стан демократії у 165 незалежних країнах світу та на двох окремих територіях. Індекс демократії ґрунтується на п'яти категоріях: виборчий процес та плюралізм, функціонування уряду, полі-

Таблиця 1

Рейтинг індексу сприйняття корупції в Україні за 2002–2021 рр.

Роки	Попередні індекси (індекс мав шкалу від 0 (найвищий рівень корупції) до 10 (відсутність корупції))	Роки	Індекс сприйняття корупції (бали) (бали від 0 до 49 сприймаються як більш корумповані)	Зміни
2002	–	2012	26	–
2003	2,4	2013	25	-1
2004	2,3	2014	26	+1
2005	2,2	2015	27	+1
2006	2,6	2016	29	+2
2007	2,8	2017	30	+1
2008	2,5	2018	32	- 2
2009	2,2	2019	30	-2
2010	2,4	2020	33	+3
2011	2,3	2021	32	-1

* Джерело [10]

тична участь, політична культура та громадянські свободи. На основі оцінок за низкою показників кожна країна класифікується як один із чотирьох типів режиму: «повна демократія», «неповноцінна демократія», «перехідний режим» або «авторитарний режим» [11] (табл. 2).

Динаміка інституційних змін в Україні, за даними Freedom House, є позитивною, хоча позитивні зміни вкрай незначні [10]. За інтегральним індексом демократії Україну 2020 року оцінили з показником 5,81, що відповідає «гібридному режиму». В Індексі демократії за 2021 рік від Economist Intelligence Україна посідає 86-е місце (зі 167) із громад з кількістю балів 5,57 із 10 можливих і належить до категорії «гібридні режими» [11]. У 2020 році у цьому ж рейтингу Україна набрала 5,81 бала та посіла 79-е місце. Якщо розглядати результат у розрізі 5 категорій, які формують рейтинг, то незмінною з минулого року залишилася досить висока кількість балів у категорії «Виборчий процес та плюралізм» – 8,25. Водночас дещо зменшилися бали у категоріях «Функціонування уряду» та «Політична участь» – 2,36 та 6,67 відповідно (а 2020 року ці показники перебували на рівні 2,71 та 7,22). Не змінилася кількість балів у категорії «Політична культура» – залишилося 5, натомість дещо знизилася оцінка у категорії «Громадянські свободи» – 5,59 (у 2020 році цей показник сягав 5,88).

Радикальні зміни відбулися і щодо вступу України до НАТО. У 2013 р. позитивно сприймали таку перспективу 14%, заперечно – 54%, через рік, у 2014 році, позитивне ставлення становило 35%, негативне – теж 35%. Нині позитивне ставлення дещо переважає (40% проти 36%). Ставлення до вступу до Європейського Союзу теж суттєво покращилося: у 2013 р. позитивно до цього ставилися 42%, у 2014 – 52%, а у 2017 – 54%, а негативне ставлення дещо знизилося – від 28% у 2013 р. до 24% у 2014 та 2017 роках. Восени 2016 року 45,8% громадян України її головним зовнішньополітичним пріоритетом визначали відносини із країнами ЄС. Найчастіше це було характерним для жителів Західного та Центрального регіонів (від-

повідно 75,5% та 52,8%), у Південному, Східному регіонах та на Донбасі пріоритет співпраці з ЄС віддавали відповідно 27,0%, 23,7% та 30,3% респондентів. 49,7% громадян вважали, що Україні потрібно вступати до Європейського Союзу, 35,3% заперечували таку необхідність. Якщо на Заході та в Центрі України більшість респондентів підтримували вступ до ЄС (відповідно 77,4% та 55,8%), то на Сході, Донбасі та Півдні переважали та домінували ті, хто виступав проти вступу до ЄС (відповідно 57,6%, 52,8% та 44,0%). Чим молодшими були респонденти, тим частіше вони підтримували вступ України до ЄС (серед тих, кому від 18 до 29 років – 56%, серед тих, кому 60 і більше років – 41,1% [12]).

Для 19,2% респондентів запровадження безвізового режиму для України оцінювалося як дуже важливе, 25,7% – швидше за важливе, 22,3% – мало важливе, 26,7% – зовсім неважливе. Якщо в Західному та Центральному регіонах більшість опитаних вважали запровадження безвізового режиму з країнами ЄС дуже чи скоріше важливим, то на Півдні, Сході та Донбасі – мало чи зовсім неважливим. Зацікавленість у введенні безвізового режиму тим вища, чим молодші респонденти. Серед тих, кому від 18 до 29 років, 61,2% відповіли, що для них це дуже чи скоріше важливо, тоді як серед тих, кому 60 і більше років – лише 17,5% [13].

Крім того, підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС у 2014 р. стало політичним інструментом, який здатний суттєво «підтягнути» вітчизняні інститути до тих, що їх вважають цивілізованими. Близькість, вплив авторитетних європейських країн, Європейського Союзу є обмежувачем для агресивних стратегій кожної політичної сили, а також мотивує наслідувати зразки консенсусу і вирішення конфліктів через нові вибори [14]. Подібним «антидотом» проти ігнорування реформ зараз є позиція МВФ, ЄБРР та Світового банку – структур, від яких найбільш залежна Україна фінансово. Природно, зовнішнє кредитування та вкрай висока фінансова залежність – не найкращі умови функціонування держави. Зовнішній державний

Таблиця 2

Показники розвитку демократії (Індекс демократії) в Україні

Рік	Місце	Категорія	Виборчий процес і плюралізм	Функціонування уряду	Участь у політичному	Політична культура	Цивільні права	Індекс
2007	67	Неповно-цінна демократія	9,17	5,00	5,00	4,38	7,94	6,30
2020	79	Перехідний режим	8,25	2,71	7,22	5,00	5,88	5,81
2021	86	Перехідний режим	8,25	2,36	6,67	5,00	5,59	5,57

* Джерело [11]

борг – це насамперед заборгованість за кредитами, отриманими від міжнародних фінансових організацій: Європейського банку реконструкції та розвитку; Європейського Інвестиційного банку; Європейського Союзу; Міжнародного банку реконструкції та розвитку; Міжнародного валютного фонду. Також це заборгованість за кредитами, отриманими від урядів інших держав – Великобританії, Німеччини, Польщі, США, Франції, Японії тощо.

Зовнішній державний борг також включає кредити, отримані від іноземних комерційних банків та фінансових установ: Cargill, Chase Manhattan Bank, Credit Agricole Corporate and Investment Bank, Deutsche Bank та інші. Крім того, до складу зовнішнього державного боргу входить заборгованість за випущеними Україною облігаціями зовнішньої державної позики з 2013 до 2021 року. За даними дослідження Світового банку, проведеного у 2010 році, значення держборгу до ВВП, що перевищують 77%, є проблемними для економіки країни. При цьому органи державної влади самостійно встановлюють максимально можливі значення цього показника, які можуть змінюватись. Наприклад, у країнах Європи за маастрихтськими критеріями ліміт держборгу до ВВП встановлено на рівні 60%. Станом на 31 грудня 2009 року співвідношення валового зовнішнього боргу/ВВП в Україні становило 88,2%, а до 31 грудня 2016 року досягло 121,7%. Пандемія коронавірусу боляче вдарила по світовій економіці, не оминувши й Україну. Тим не менш до 31 грудня 2021 року це співвідношення знизилося до 64,8%. Очікується, що

до кінця 2022 року держборг в Україні зросте до 86,2% ВВП через війну: такий прогноз зробив Міжнародний валютний фонд [15].

Державний борг України має чітку тенденцію до збільшення. Так, за 5 місяців 2022 року він зріс на 295,43 млрд гривень, що становить 11%. У доларовому еквіваленті держборг зріс на 3,48 млрд доларів США, або 3,55%. Більш сильне зростання держборгу у національній валюті пов'язане з девальвацією гривні. Однією з причин такого стрімкого зростання боргів України є величезні витрати на ведення військових дій. Навіть попри іноземну військову та фінансову допомогу, що надходить, Україна суттєво збільшила витрати на зарплату військовим та закупівлю військової техніки та боєприпасів [15]. Втім економісти звертають увагу не стільки на абсолютну величину державного боргу, скільки на співвідношення держборгу до валового внутрішнього продукту (ВВП) (табл. 3). Станом на 31 травня 2022 року державний та гарантований державою борг України становив 2 967,49 млрд гривень, або 101,44 млрд доларів США, у тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 1 749,74 млрд грн (приблизно 58,96% від загальної суми боргу), або 59,81 млрд доларів США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 217,75 млрд гривень (41,04% від загальної суми боргу), або 41,63 млрд доларів США. Державний борг України на цю дату – 2 645,84 млрд гривень (89,16% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 90,44 млрд дола-

Таблиця 3

Динаміка валового зовнішнього боргу та ВВП України з 2006 по 2022 роки (млн дол. США)

Роки	Валовий зовнішній борг (млн дол. США)	Відхилення показника ВВД до попереднього року у %	Валовий внутрішній продукт (ВВП) (млн дол. США)	Відхилення ВВП до попереднього року		ВВД / ВВП
				млн дол. США	%	
2006	54 512,0	–	107 753	–	–	50,6%
2007	79 955,0	46,7%	142 719	34966	32,5%	56,0%
2008	101 659,0	27,1%	179 992	37273	26,1%	56,5%
2009	103 396,0	1,7%	117 228	-62765	-34,9%	88,2%
2010	117 343,0	13,5%	136 419	19192	16,4%	86,0%
2011	126 236,0	7,6%	163 160	26740	19,6%	77,4%
2012	135 065,0	7,0%	175 781	12622	7,7%	76,8%
2013	142 079,0	5,2%	183 310	7529	4,3%	77,5%
2014	126 308,0	-11,1%	131 805	-51505	-28,1%	95,8%
2015	118 729,0	-6,0%	90 615	-41190	-31,3%	131,0%
2016	113 518,0	-4,4%	93 270	2655	2,9%	121,7%
2017	116 578,0	2,7%	112 154	18884	20,2%	103,9%
2018	114 710,0	-1,6%	130 832	18678	16,7%	87,7%
2019	121 739,0	6,1%	153 781	22949	17,5%	79,2%
2020	125 690,0	3,2%	155 582	1801	1,2%	80,8%
2021	129 711,0	3,2%	200 090	44508	28,6%	64,8%
2022	127 462,0	-1,7%	–	–	–	–

* Джерело [16]

рів США. Гарантований державою борг України – 321,65 млрд гривень (10,84% від загальної суми боргу), або 10,99 млрд доларів США [15].

План заходів щодо імплементації Угоди на 2014–2017 роки [3] передбачав близько 490 коротко- та середньострокових завдань у всіх сферах співробітництва між Україною та ЄС, визначених Угодою. Проте, відповідно до «Звіту про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2016 році» [17], йдеться в основному про прийняті або запропоновані ініціативи. Таким чином, політична еліта повідомляє про стан гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС та реалізацію частини *acquis*, необхідної для реалізації Угоди, але замовчує про складний стан процесу її реалізації.

Питання безвізового режиму мало для України цивілізаційний вимір і є відображенням посилення її європейської ідентичності. 18 грудня 2015 року Єврокомісія схвалила звіт про виконання Україною Плану дій з візової лібералізації та у квітні 2016 року рекомендувала Раді ЄС надати країні безвізовий режим [18]. Проте 26 квітня 2017 року послі країн-членів при Раді ЄС затвердили законодавчий регламент щодо скасування візового режиму для України, 17 травня Угода про безвізовий режим України з ЄС була підписана і 11 червня офіційно набула чинності. Оцінюючи значення цього політичного кроку ЄС, Президент наголосив, що для візової лібералізації Україна втілила в життя 144 реформи і назвав день офіційного підписання рішення про безвізовий режим історичним днем [19], оскільки Україна повертається до європейської родини. Однією з умов розвитку та стабільності Європейського Союзу є забезпечення однорідності його правового простору. Останнім часом спостерігається значне посилення діяльності органів державної влади, спрямованих на досягнення стратегічної мети України – вступу до Європейського Союзу. Значна частина цієї роботи стосується відповідності правової системи України правовій системі ЄС. Відповідність українського законодавства законодавству ЄС повинна бути не лише за формою та змістом (формальний критерій), а і відповідність українського законодавчого масиву європейських норм та стандартів, що знаходить свій прояв через правозастосовну практику, розвиток методів тлумачення нормативно-правових актів, застосування засад права ЄС в українських судах, зміцнення незалежності української судової системи, а також забезпечення ефективності застосування адаптованого законодавства. Термін «адаптація законодавства» з'являється у текстах українських правових актів після набуття чинності Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС у 1998 році (УПС). Однією з вимог цього міжнародного договору було забезпечення приблизної відповідності (апроксимації)

українського законодавства положенням права ЄС, причому не у всіх, а у пріоритетних сферах відповідно до статті 51 цього договору. Виконання УПС є все ще актуальним завданням для органів державної влади, незважаючи на певний «вузький формат» документа, який, зокрема, не передбачає для України перспективи членства в ЄС та обмежується переважно питаннями співробітництва в економічній сфері [20].

Для реалізації положень УПС, які стосуються реформування українського правового масиву відповідно до вимог права ЄС, було створено інституційний механізм адаптації, а головна ідея, що лежала в його основі, – досягнення приблизної відповідності українського законодавства європейському. Найбільш чітко подібний підхід до української правової реформи у цій сфері сформульовано у Постанові Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 року «Про концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», згідно з якою у разі адаптації українського законодавства беруть до уваги основні положення актів ЄС настільки, наскільки це доцільно для України, беручи до уваги економічні, політичні та соціальні наслідки ухвалення відповідних правових норм, адаптованих до вимог законодавства ЄС [20].

Для створення скоординованої системи роботи українських державних органів в умовах інтеграції та подальшого функціонування в рамках об'єднання державні відомства необхідно посилити кадровими ресурсами. Потреба у професійних кадрах, які розбиралися в імплементації законодавства, реформуванні державних органів та могли б здійснити структурні зміни відповідно до вимог ЄС, виникла в Україні на початку інтеграції та існує до сьогодні. Така підготовка повинна реалізовуватись у кількох напрямках: створення спеціальних навчальних програм у вищих навчальних закладах з одночасним поглибленим вивченням іноземних мов; запозичення досвіду інших держав-членів Євросоюзу через програми стажування. Вищезазначені чинники є найважливішими для ефективного реформування різних секторів у процесі трансформації та європейської інтеграції.

Висновки. Історія євроінтеграції України триває майже 30 років. 23 червня 2022 року було ухвалено рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. У зв'язку з цим та з метою створення належних умов для імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами необхідно удосконалити окремі аспекти законодавчої процедури з метою створення оптимальних механізмів опрацювання законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права

Європейського Союзу, виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. Під час голосування за надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу Україну підтримали всі 27 країн блоку. Здобувши бажаний статус, мають розпочатися переговори щодо вступу України до ЄС. Україна отримає план вступу до блоку – у дорожній карті будуть прописані конкретні рекомендації. Їх виконання та оцінка може зайняти не один рік. Питання зовнішньополітичного вибору України є вкрай важливим з огляду на особливе місце країни у системі міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Клименко І.В., Харазішвілі Ю.М., Шаров О.М., Вус І.В. Україна в інтеграційних процесах на пострадянському просторі: моделювання альтернатив. Київ : НІСД, 2013. 68 с.
2. Ротар Н.Ю. Структура й динаміка європейської ідентичності в політичному просторі Європейського Союзу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Міжнародні відносини»*. 2017, № 6 (355). С. 46–53.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. / *Верховна Рада України*. 16 вересня 2014 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.08.2022).
4. Ladrech R. Europeanization of Domestic Politics and Institutions: Case of France. *Journal of Common Market Studies*. 2014. Vol. 32, No. 1. Pp. 69–88.
5. Закон України «Про очищення влади» № 1682-VII, редакція від 20.03.2020 (підстава 524-XI). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-18> (дата звернення: 10.08.2022).
6. Закон України «Про державну службу» № 889-VIII, редакція від 07.05.2022 (підстава 1780-IX). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 10.08.2022).
7. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII (редакція станом на 14.05.2020). URL: <http://reforms.in.ua/ua> (дата звернення: 10.08.2022).
8. Національна рада реформ. Реформа децентралізації. URL: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/obyednannya-gromad> (дата звернення: 10.08.2022).
9. Звіт національної Ради Реформ. 2017. URL: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/zvit-nacionalnoyi-rady-reform-ukrayina-zrobyla-bilshyy-progres-> (дата звернення: 09.08.2022).
10. Індекс сприйняття корупції. Freedom in the world: Ukraine. URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2022/> (дата звернення: 10.08.2022).
11. Economist Intelligence. Democracy Index. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2021/> (дата звернення: 11.08.2022).
12. Що думають українці про євроінтеграцію? Інститут світової політики. URL: <http://iwp.org.ua> (дата звернення: 10.08.2022).
13. Зовнішньополітична орієнтація громадян України. Результати соціологічного дослідження.

Центр Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua> (дата звернення: 09.08.2022).

14. Розов Н.С. Неопатримониальные режимы: разнообразие, динамика и перспективы демократизации. *Полис. Политические исследования*. 2016. № 1. С. 139–140.
15. Державний борг України: основні тенденції та загроза дефолту. *ТОВ «Файненс.юа» – незалежний фінансовий портал*. URL: <https://finance.ua/credits/derzhavnyj-borg-ukrainy> (дата звернення: 10.08.2022).
16. Валовий зовнішній борг України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/> (дата звернення: 10.08.2022).
17. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в 2016 році. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 09.08.2022).
18. Заклик до ЄС. Очікування України від Європейського Союзу. Київ. 2014. С. 12.
19. Порошенко про безвіз: «Україна прощається з радянською та російською імперіями». *24 канал*. URL: <https://24tv.ua> (дата звернення: 08.08.2022).
20. Шевчук С. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу як умова майбутнього членства у ЄС. / Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua> (дата звернення: 11.08.2022).

REFERENCES:

1. Klymenko, I.V., Kharazishvili, Yu.M., Sharov, O.M., Vus, I.V. (2013). *Ukraine v intehratsiynkx protsesakh na postradians'komu prostori: modeliuvannia al'ternativ* [Ukraine in integration processes in the post-Soviet space: modeling alternatives]. Kyiv: NISD. 68 s. [in Ukrainian].
2. Rotar, N. Yu. (2017). *Struktura j dinamika evropejs'koi identychnosti v politychnomu prostori Evropejs'koho Soiuzu* [Structure and dynamics of European identity in the political space of the European Union]. *Naukovyj visnyk Skhidnoevropejs'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriiia "Mizhнародni vidnosyny"* [Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University. International relations series]. № 6 (355), S. 46–53 [in Ukrainian].
3. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiie storony, ta Yevropejs'kym Soiuzom, Yevropejs'kym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii* [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. 16.09.2014. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Last accessed: 10 August 2022).
4. Ladrech, R. (2014). Europeanization of Domestic Politics and Institutions: Case of France. *Journal of Common Market Studies*. Vol. 32, № 1, pp. 69–88.
5. Закон України «Про очищення влади» № 1682-VII, редакція від 20.03.2020 (524-XI) [Law of Ukraine "On Purification of Power"]. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-18> (Last accessed: 10 August 2022).
6. Закон України «Про державну службу». № 889-VIII, редакція від 07.05.2022 (1780-IX) [Law of Ukraine "On Civil Service"]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (Last accessed: 10 August 2022).

7. Zakon Ukrainy «Pro dobrovil'ne ob'iednannia teritorialniyn hromad» vid 05.02.2015 № 157-VIII [Law of Ukraine "On Voluntary Unification of Territorial Communities"]. Retrieved from: <http://reforms.in.ua/ua> (Last accessed: 10 August 2022).
8. Natsional'na rada reform. Reforma detsentralizatsii [National Council of Reforms. Decentralization reform]. Retrieved from: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/obyednannya-gromad> (Last accessed: 10 August 2022).
9. Zvit natsional'noi Rady Reform [Report of the National Council of Reforms] (2017). Retrieved from: <http://reforms.in.ua/> (Last accessed: 9 August 2022).
10. Indeks pryjniattia koruptsii [Index of perception of corruption]. Freedom in the world: Ukraine. Retrieved from: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2022/Ukraine> (Last accessed: 10 August 2022).
11. Economist Intelligence. Democracy Index. Retrieved from: <https://www.eiu.com/democracy-index-2021/> (Last accessed: 11 August 2022).
12. Scho dumaiut' ukraintsi pro ievrointehratsii? Instytut svitovoi polityky [What do Ukrainians think about European integration? Institute of World Politics]. Retrieved from: <http://iwp.org.ua>. (Last accessed: 10 August 2022).
13. Zovnishn'opolitychna oriiantatsiia hromadian Ukrainy. Tsentr Razumkova. Rezul'taty sotsiologichnoho doslidzhennia [Foreign policy orientation of citizens of Ukraine. Results of sociological research. Razumkov Center]. Retrieved from: <http://razumkov.org.ua>. (Last accessed: 9 August 2022).
14. Rozov, N.S. (2016). Neopatrymonyal'nye rezhymy: raznobrazye, dynamyka y perspektyvy demokratyzatsyy [Neopatrimonial regimes: diversity, dynamics and prospects for democratization]. *Polys. Polytycheskyeysledovanyia* [Policy Political studies]. № 1. S. 139–140 [in Ukrainian].
15. Derzhavnyj borh Ukrainy: osnovni tendentsii ta zahroza defoltu [State debt of Ukraine: main trends and threat of default]. TOV «Fajnsens.ia» – nezalezhnyj finansovyj portal [LLC "Finance.ua" is an independent financial portal]. Retrieved from: <http://finance.ua/credits/> (Last accessed: 10 August 2022).
16. Valovyj zovnishnij borh Ukrainy [Gross foreign debt of Ukraine]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/economy/> (Last accessed: 10 August 2022).
17. Zvitu pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropejs'kym Soiuzom v 2016 rotsi [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2016]. Retrieved from: <http://www.kmu.gov.ua> (Last accessed: 9 August 2022).
18. Zaklyk do YeS. Ochikuvannia Ukrainy vid Yevropejs'koho Soiuzu [Appeal to the EU. Expectations of Ukraine from the EU]. Kyiv, 2014. P. 12.
19. Poroshenko pro bezviz: «Ukraina pro schaiet'sia z radians'koiu ta rosij's'koiu imperiiamy». 24 kanal [Poroshenko on visa-free travel: "Ukraine says goodbye to the Soviet and Russian empires"]. Channel 24. Retrieved from: <https://24tv.ua> (Last accessed: 8 August 2022).
20. Shevchuk, S. (2022). Adaptatsiia zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropejs'koho Soiuzu iak umova chlenstva u YeS. Ministerstvo iustytzii Ukrainy [Adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union as a condition for future membership in the EU]. Retrieved from: <https://minjust.gov.ua> [in Ukrainian] (Last accessed: 11 August 2022).

Aspects of the European identity of the state in the context of Ukraine's foreign policy choices and European integration processes

Khudaverdiyeva Viktoriya Anatolyivna

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department
of Tourism State Biotechnological
University
Alchevskih str., 44, Kharkiv, Ukraine

The article discusses some aspects of relations between Ukraine and the European Union in 1991–202. in the context of its search for a new identity of Ukraine – a way out of the economic and socio-political crisis, taking into account the Association Agreement, the expanded and deepened free trade zone and the Russian-Ukrainian conflict. The article attempts to determine the causes and characteristics of political crises in Ukraine, to identify their consequences and impact on Russia, other developed countries and possible changes in socio-economic interaction. This uses political theory, socio-economic analysis and synthesis using data from sociological surveys and statistical services, as well as expert assessments. In the course of the study, questions of the formation and perception of the idea of Ukrainian identity were studied. The main aspects related to the problem of self-identification of the inhabitants of Ukraine are analyzed. The theme of the identity of citizens of Ukraine was considered in the context of their foreign policy orientations. An analysis of the foreign policy of Ukraine was carried out, with special attention paid to the topic of the country's civilizational choice. The relevance of the research topic is due to the fact that issues related to the processes of formation and development of the idea of Ukrainian identity have a great influence on the socio-political development of Ukraine. Various aspects of Ukrainian identity are closely related to the problem of the country's foreign policy choice. Additional interest in this topic, of course, is fueled by the dramatic events taking place today in a country that is going through a period of another socio-political transformation and the search for its place in the modern world. Under the new conditions, Ukraine has increased its efforts to get closer to the EU, making it a constitutional norm. The transformation of the foreign policy of Ukraine was considered in connection with both internal political factors and the change in the perception of Ukraine by various states. The European Union is a reliable ally of Ukraine on its political and economic path of development, demonstrating its unwavering commitment to developing closer economic, trade and investment ties. Gradual harmonization of Ukraine's regulatory framework with the European one could boost trade and competitiveness on the global stage, and make Ukraine more attractive to investors from the EU and other countries.

Key words: European integration of Ukraine, European Union (EU), Ukrainian identity, foreign policy choice, Ukrainian crisis.